

Tora MAMMADOVA*

**MODERN ROMANDA MELEZLEŞME:
GAZETECİLİĞİN, TOPLUMSAL SORUNLARIN
VE OLGULARIN SENTEZİ**

ÖZET

Bu çalışma, çağdaş Azerbaycan romanında gazetecilik, tarihsel ve bilimsel anlatım unsurlarının edebî yapıyla bütünleşerek melez bir anlatı formu oluşturduğunu ortaya koymaktadır. S. Rüstemhanlı'nın *Khatai Yurdu*, R. Yusifoğlu'nun *Hiffet* ve T. Taisoğlu'nun *Asılqan Boynuzu* adlı romanları örneklem olarak seçilmiş; romanlarda bilgi, olgu ve yorum katmanlarının nasıl bir araya getirildiği betimsel-analitik yöntemle incelenmiş ve nitel veri çözümlemesi yoluyla söz konusu eserlerdeki tarihsel, gazetecilik ve bilimsel içerikler sistematik biçimde değerlendirilmiştir. *Hiffet* romanında Karabağ Savaşı, Hocalı Katliamı ve Şuşa'nın kurtuluşu gazetecilik diliyle aktarılırken, karakterler aracılığıyla sanatsal duyarlılık korunmuştur. Metin; tarihî belgeler, tanıklıklar ve istatistiklerle belgesel bir nitelik kazanmıştır. *Khatai Yurdu* romanı anı-roman türünde yazılmış olup, Ebulfaz Elçibey ve Farman Kerimzade gibi gerçek şahsiyetler ile gazetecilik yargılarını bir araya getirerek Ermeni-Rus iş birliğiyle gerçekleşen zorunlu göçleri ve toprak kayıplarını belgelemektedir. *Asılqan Boynuzu* ise tekil bir olay örgüsünden ziyade Sovyet bürokrasisi, ahlaki çöküntü ve toplumsal eleştiriyi konu edinmekte; etimolojik açıklamalar, şiirsel göndermeler ve tarihî bilgilerle zenginleşmektedir. İncelenen romanların yalnızca sanatsal değil; aynı zamanda tarihî, sosyolojik ve düşünsel belge niteliği taşıdığı görülmekte; türler arası geçişler ve çok katmanlı anlatım stratejileri ile bu metinlerin estetik işlevlerinin yanı sıra toplumsal bellek inşası ve kamuoyu bilincinin gelişimine katkı sunduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar kelimeler: roman, gazetecilik, *Khatai Yurdu*, *Hiffet*, edebiyat

**HYBRIDIZATION IN CONTEMPORARY
NOVEL: PUBLICISM, SOCIAL PROBLEMS
AND THE SYNTHESIS OF FACTS**

ABSTRACT

This study reveals that publicistic, historical, and scientific narrative elements are integrated with the literary structure in contemporary Azerbaijani novels to form a hybrid narrative. In this respect, S. Rüstemhanlı's *Khatai's Homeland*, R. Yusifoğlu's "Modesty", and T. Taisoğlu's "The Hook of the Hanger" were taken as case studies. The way in which layers of information, facts, and interpretations are brought together in these novels has been systematically evaluated through the descriptive-analytical method and qualitative data analysis. In "Modesty", the Karabakh War, the Khojaly Massacre, and the liberation of Shusha are conveyed in publicistic language, while artistic sensitivity is preserved through the characters. "Khatai's Homeland" combines real figures and journalistic judgments to document the forced migrations and territorial losses that occurred through Armenian Russian cooperation. "The Hook of the Hanger" addresses Soviet bureaucracy, moral collapse, and social criticism, while being enriched with etymological explanations, poetic references, and historical information. The novels examined are regarded not only as artistic works but also as historical, sociological, and intellectual documents. These texts, with their multi-layered narrative strategies, contribute to the construction of social memory and the development of public awareness, in addition to their aesthetic functions.

Keywords: novel, publicism, "Modesty", "Khatai's Homeland", literature

* Doç. Dr., Sumqayıt Devlet Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Dil ve Edebiyat bölümü. Sumqayıt/Azərbaycan. E-posta: tora.mammadova@sdu.edu.az / Assoc. Prof., Sumgayit State University University, Faculty of Philology, Department of Language and Literature. Sumgayit /Azerbaijan. E-mail: tora.mammadova@sdu.edu.az

Giriş

Melezleşme, modern romanın başlıca özelliklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Modern yazarlar, geleneksel edebiyat kurallarına meydan okuyarak tür, biçim, üslup ve dil düzeylerinde melez yapılar oluşturmaktadır. Yaratıcı arayışları, entelektüel ve duygusal keşfe olan ilgileri doğrultusunda deneme, anı ve kurgusal olmayan türleri edebî yapıya entegre ederler.

Literatürde pek çok araştırmacı, melez türlerin gelişimini kitle kültürü ile elit kültürün etkileşimine bağlamaktadır. Özellikle eleştiri, gazetecilik, akademik yazı veya teknik metinler gibi kurgusal olmayan metinlerle çalışan yazarlar için ürettikleri metin; bilginin, fikrin ve anlamın hedef okuyucuya aktarılmasını sağlayan bir araç, “bir paket” olarak tanımlanır (Burima, 2016, s. 805). Bu bağlamda, modern romanın toplumsal sorunlara, tarihî gerçeklere, bilimsel gelişmelere ve siyasal süreçlere duyduğu ilgi ve bu unsurların metin içinde sentezlenmesi dikkate değerdir. Yazarlar, romanlarının etkisini artırmak ve dönemsel olayları daha somut biçimde aktarabilmek amacıyla tarihsel, gazetecilik ve bilimsel anlatım biçimlerinden yararlanmaktadır. Böylece roman, hem sanatsal hem de belgesel bir değere kavuşmaktadır.

Bu çalışmada Azerbaycan edebiyatına ait üç roman — S. Rüstemhanlı’nın *Khatai Yurdu*, R. Yusifoğlu’nun *Hiffet* ve Tahir Taisoğlu’nun *Asılqan Boynuzu* — örneklem olarak seçilmiş ve söz konusu eserlerde melezleşmenin tezahürleri betimleyici-analitik yöntemle incelenmiştir. Bu romanlarda melezleşme, edebî türler arası geçişlerin yanı sıra gazetecilik dili, bilimsel veriler, belgesel öğeler ve sosyo-politik yorumların bütünleşmesiyle ortaya çıkmaktadır. Her üç eser gazetecilikle edebiyatı, bilimsel verilerle kurguyu, tarihsel gerçeklikle sanatsal yorumu bir araya getirerek çok katmanlı bir bütünlük ortaya koymaktadır.

Literatürde modern romanda melezleşme üzerine çeşitli çalışmalar (Mammadli, 1998; Asadullasoy, 2021; Sharifova, 2021; Burima, 2016; Kolomeyseva, 2025) yapılmıştır. Örneğin, Mammadli (1998) modern anlatılarda türler arası geçişleri vurgulamış, Burima (2016) melez yapıları kitle kültürü ve elit kültür etkileşimi üzerinden açıklamış, Sharifova (2021) ise roman-deneme türündeki örnekler aracılığıyla belgesel öğelerin kurguya dahil edilme biçimlerini ele almıştır. Ancak bu çalışmalarda gazetecilik dili ve bilimsel anlatı unsurlarının romana etkisi sistematik biçimde değerlendirilmemiştir. Dolayısıyla bu makalenin gerekliliği, söz konusu boşluğun doldurulmasında ve melezleşmenin özellikle gazetecilik ile bilimsel anlatı unsurları bağlamında incelenmesinde yatmaktadır. Özellikle *Hiffet*, *Khatai Yurdu* ve *Asılqan Boynuzu* romanlarının gazetecilik dili ve bilimsel anlatı unsurlarıyla birlikte ele alınması, literatürde daha önce sistematik biçimde incelenmemiş bir boşluğu doldurmaktadır. Bu romanlarda gazetecilik unsurlarının edebiyata etkisi, türsel sınırların bilinçli olarak ihlali ve bilgi-olgu-yorum katmanlarının bir arada sunumu ilk kez bütüncül biçimde değerlendirilmiştir. Dolayısıyla çalışma, söz konusu romanlarda melezleşmenin gazetecilik ve bilimsel anlatı unsurları üzerinden incelenmesi bakımından literatürdeki boşluğu dolduran özgün bir katkı sunmaktadır. Araştırmanın temel amacı, bu romanlarda melezleşmenin farklı biçimlerini ortaya koymak ve metinlerdeki türsel sentez örüntülerini analiz etmektir.

1. Edebiyat ile Gazeteciliğin Kesişim Noktası: Gazetecilik Üslubunun Edebi Yansımaları

Farklı gazetecilik türleri (deneme, tefsir, epigram vb.) geçmişte edebiyat ile gazeteciliğin sınırlarında tartışmalı bir şekilde yer alırken, günümüzde gazetecilik sanatsal yaratıcılığı giderek daha fazla etkilemektedir. Bu durum, modern çağda bireyin toplumsal ve politik süreçlerdeki

rolünün artmasından kaynaklanmakta; bu etki, edebî üretime de yansımaktadır. Özbek bilim insanı Tamara Masharipova (2015), gazeteciliğin edebiyat ve gazeteciliğe ait bir alan, özel bir yaratıcılık türü, geniş kitlelere hitap eden metin türü ve yaratıcı faaliyetin “hafif” bir biçimi olarak kabul edildiği eğilimlere dikkat çekmektedir. Araştırmacı, gazeteciliğin “hafif edebiyat” olduğu görüşüne ise haklı olarak katılmamakta; “edebiyat ile gazetecilik arasındaki ilişkiyi tam ve kapsamlı bir şekilde tanımlamanın imkânsız olduğunu, bu iki birbiriyle bağlantılı sosyal olgunun karşılıklı olarak birbirine dönüştüğünü” ifade etmektedir (Masharipova, 2015, s. 225).

Gazetecilik ve edebiyat aslında her zaman birbirleriyle temas hâlinde olmuştur. “Gazeteciliğin tohumlarını Kağan-ı Şirvani, M. Fuzuli, G. Zakir, S. A. Şirvani’nin eserlerinde, hatta sözlü edebiyat örneklerinde — destanlarda, masallarda, âşık şiirlerinde, ağıtlarda ve bayatlarda arayanlar vardır” (Mammadova, 2022, s. 25). Gazetecilik; geniş insan gruplarını ilgilendiren toplumsal sorunları, bu olayların nedenlerini ve belgelenmesini konu edinir. Bu alan, ekonomik, kültürel ya da ekolojik sorunlara değinebilir. Ancak gazetecilikte esas olan, doğrudan gerçeklerin, bilgilerin, olayların veya süreçlerin aktarılmasıdır. Gazetecilik, görev ve sorunların hızlı, doğru ve etkili bir biçimde çözümünü gerektirir. “Gazetecilik üslubu, okuyucuya bilginin açık bir ifadesidir” (Asadullasoy, 2021, s. 201). Aynı zamanda “kamu iletişiminin bir alanı olarak sosyo-politik, ekonomik ve kültürel ilişkilerle bağlantılıdır” (Anarbaev, 2022, s. 27). Kurgusal eserler ise derin, sonsuz fikir yapıları barındırır ve olaylara erken çözüm sunmak gibi bir zorunluluğu yoktur. Edebiyat ve gazetecilik, insan yaşamının ve düşünce dünyasının bir panoramasını sunar; ancak her biri bunu kendine özgü bir üslupla gerçekleştirir. Edebiyatta ideal, mükemmellik ve estetik hâkimdir. Gazetecilik ise güçlü duygulara, toplumsal öneme ve güncelliğe dayanır. “Edebî söz okuyucunun duygularına hitap ediyorsa; gazetecilik bilince ve akla yönelir” (Mammadli, 1998, s. 263).

Sovyet döneminde A. Bocharov (1958, s. 76), edebiyatta kamusal anlatım biçimlerinin yaygınlaştığını, insanın toplumsal ilgi alanının benzeri görülmemiş biçimde genişlemesiyle ilişkilendirmiştir. Bu bağlamda, edebiyatın siyasal içeriği ve toplumsal etkisinin arttığını vurgulamıştır. Bu tespit, günümüzde de geçerliliğini korumaktadır. Gazetecilik türlerinin romanlarda sentezlenmesi, yeni roman türlerinin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Pamflet roman, mektup roman, belgesel roman, deneme romanı, çizgisel roman, röportaj romanı, anlatı romanı gibi türler bu bağlamda değerlendirilebilir; bu romanlara şartlı olarak “köşe romanı” da denmektedir. A. Abbas’ın *Dolu*, Allah’ı Katledenler; R. Yusifoğlu’nun *Hiffet*; S. Rüstemhanlı’nın *Khatayi Yurdu*; T. Taisoğlu’nun *Asilgan Boynuzu*; Y. Oğuz’un *Cıdır*; Ş. Sadigov’un *Oderler* ve H. Miralemov’un *Sonuncu Fetih* adlı eserleri, toplumsal sorunların işlenmesinde gerçekliğe bağlılık, olgulara referans ve farklı anlatım biçimlerinin sentezi açısından dikkat çekicidir. Bu eserlerde gözlemlenen gazetecilik üslubunun etkisi, yalnızca tematik düzlemde değil, aynı zamanda anlatı stratejilerinde ve biçimsel örgütlenmede de belirginleşmektedir. Olayların belgesel nitelikli aktarımı, toplumsal gerçeklikten beslenen olay örgüleri ve doğrudanlık ilkesine dayalı anlatım, söz konusu eserleri edebiyat ile gazetecilik arasındaki etkileşimin somut örnekleri hâline getirmektedir.

2. *Hiffet* Romanında Türlerarası Anlatı: Edebi ve Belgesel Gerçekliğin Kesişimi

Hiffet romanı, Karabağ’ın kurtuluş sürecine adanmış önemli bir eserdir. Romanda, Ermeni işgali ve bu işgalin yol açtığı acı trajediler, yakınlarını kaybeden insanların yaşadığı derin manevi sarsıntı, bu acılara karşı gösterilen cesur direniş, sürgün hayatı ve sürgündeki insanların vatanlarına

dönüş ve intikam inancı ayrıntılı şekilde anlatılmaktadır. Romanın başkahramanı Umut'un umudu hiçbir zaman tükenmez. Geçmişini hatırlayan kahramanın zihninde, Ermenilere verilen ata toprakları ve yaylalar sıkça canlanır. Romanda bu düşünceler şu şekilde dile getirilir: "Ümid, Erivan'da dolaşırken bu kadar eski bir Azerbaycan şehrinin neden Ermenilere verildiğini hep merak ederdi" (Yusifovlu, 2021, s. 34).

Eser, bir roman-deneme, belgesel roman veya roman-araştırma türü olarak değerlendirilebilir. Umut, Şelale ve İntikam gibi karakterler yazarın hayal gücünün ürünleri olsa da metin; bilinen tarihsel süreçlere doğrudan ya da dolaylı olarak katılmış tarihî şahsiyetler, gerçek kahramanlar ve savaşçılar da içermektedir. Eserdeki olgu yoğunluğu, zaman zaman edebî metni klasik roman sınırlarının dışına taşır.

Sovyet dönemi boyunca halka uygulanan baskılar, metnin derin yapısında yer alır. Ermenilere verilen toprakların isimlerinin değiştirilerek Ermenileştirilmesi, gelenek ve göreneklere, ulusal kimlik ve değerlere yöneltilen kültürel saldırılar, dönemin toplumsal meselelerini belirgin şekilde yansıtır. Yazar, bu gerçeklikleri kimi zaman kahramanların ağzından kurgusal bir dille, kimi zaman ise doğrudan anlatıcı kimliğiyle okuyucuya sunar.

Eserin "Nisan Savaşları ve Umut Külleri", "İntikam Savaşı" ve "Şuşa Savaşları" başlıklı bölümleri, deneme türünün özelliklerini taşır. Örneğin: "...Nisan savaşlarında sayısız düşmanı yok eden ordumuz, kayıplar da verdi. Vatan uğruna şehitliğin zirvesine yükselenler, halkımızın zafer yolunu önemli ölçüde kısalttı. Nisan savaşları, Azerbaycan ordusunun neler yapabileceğini gösterdi. General Mais Barhudarov, Millî Kahramanlar Şukur Hamidov, Murad Mirzayev, Samid İmanov gibi yüzlerce evladımız, düşmanın gıpta ettiği kişiler oldu..." (Yusifovlu, 2021, s. 160).

Yine bir başka bölümde şöyle denmektedir: "Zaman akıp gidiyordu... Kaç bebek doğdu, kaç çocuk büyüdü, kaç yaşlı vatan hasretiyle öldü... Mültecilerin çadır kentlerinden sonra, mültecilerin ve yabancıların mezarlığı oluştu... Sadece onlar değil, vatanlarına dönme arzuları da toprağa gömüldü" (Yusifovlu, 2021, s. 164).

Eserde klasik romanlara özgü olay örgüsü ve diyaloglardan çok, gazetecilik üslubuna yakın betimlemeler yer almaktadır. Yazar sıkça olgulara, tarihsel belgelere, sayısal verilere ve tanınmış kişilerin görüşlerine yer vererek anlatıya belgesel nitelik kazandırmaktadır. Savaşın patlak verdiğine dair haberlerin aktarımı da gazetecilik üslubunu andırmaktadır. Örneğin:

Sonunda bir gün... Evet, şükürler olsun ki o gün geldi... General Polad Haşimov ve subay arkadaşlarının Karabağ'dan çok uzakta, Tovuz bölgesinde savaş meydanında öldürülmesi, halkın sabrını taşırdı. Bu haber yalnızca yaşlı ve orta yaşlıları değil, tüm Azerbaycan gençliğini de ayağa kaldırdı... Daha yeni konuşmaya başlayan bebeklerin ve çocukların bile 'Karabağ Azerbaycan'dır' demesi, vatanseverlik duygusunu ateşledi ve tüm halkı harekete geçirdi. (Yusifovlu, 2021, s. 165)

Sosyal bilimlerde eleştirel yazı üslubunun sınırlarını tartışan bir çalışmada, yazarlar "alternatif anlatım biçimlerinin savunucularının sanatçılar ve romancılarla ortak stratejiler izlediğini, metin, ses ve video gibi farklı formatlarda iletişim kurarak yazı sanatında birçok melez yapı oluşturduğunu" ifade etmektedir (Monique vd., 2020, ss. 23–24). Sosyal bilimlerin dışında "patchwork" ya da "kolaj" olarak adlandırılan bu tür yaklaşımlar, özellikle insan hareketliliği, seyahat ve yaşam döngülerinin tasvirinde, edebiyat ile bilimsel anlatım arasında köprü kurmaktadır. Yazarlar ayrıca, bu tarz bir yaklaşımın sosyal bilimlerde de geçerli olduğu görüşündedir. Latin Amerikalı yazarlar bilimsel akıl yürütmede metaforlar ve benzetmelerin kullanılmasının, matematiksel akıl yürütmenin kuru yapısından daha etkili ve anlamlı bir düşünme

biçimi sunduğunu savunmaktadır. Tüm bu görüşler, sosyal bilimlerde farklı anlatım biçimlerinin sentezine açık bir eğilim olduğunu göstermektedir. *Hiffet* romanının yazarı da metinde roman tekniğini kasıtlı olarak klasik kuralların dışına çıkararak alternatif bir anlatım yöntemi tercih etmiştir. Yazar; köşe üslubu, bilimsel bilgi, tarihsel olaylar ve belgesel nitelikli metinleri harmanlayarak belirli bir dönemin olaylarını daha açık ve etkili bir biçimde aktarmayı amaçlamıştır. Bu nedenle eserde melez anlatım biçimleri dikkat çekmektedir.

M. A. Resulzade, H. Cavid, A. Cavad, M. Müşfik gibi aydınların Şaumyanların terörüne maruz kalmalarıyla ilgili bilgiler ile Yirmi Altılıları öven şiir ve hikâyeler, eserde daha çok kolaj niteliği taşımaktadır. Buradaki kolaj, postmodern estetik bir oyun ya da parçalı anlatım stratejisinden ziyade, tarihsel ve sosyo-politik gerçeklikleri belgesel nitelikli malzemelerle aktarmaya yönelik bir yöntemdir. Ermenilerin ve onların hamileri olan “ağabey” figürünün iç yüzünü açığa çıkaran Karabağ Savaşı, "kardeşlik ve dostluk" kisvesi altında halk üzerinde oynanan oyunların gerçek yüzünü ve dönemin sosyo-politik gelişmelerini ortaya koyar. Tüm bu gerçeklikler, anılar biçiminde ifade edilmekte; ancak zaman zaman edebi metnin sınırlarını aşmaktadır.

Romanda, Erivan ve Karabağ’daki olayların arka planında yer alan Batı Azerbaycan hakkındaki düşünceler, güncel olaylara yönelik toplumsal yaklaşımları yansıtır. Kaybedilen topraklar, unutturulmuş tarih ve bir gecede ailesini, akrabalarını, dostlarını yitiren Umut ve onun gibi yüzlercesinin hikâyesi sanatsal bir üslupla aktarılırken; yazar, Şuşa’da canlarını feda eden evlatlardan ve Nisan Savaşları’ndan bahsederken edebi anlatımın dışına çıkmakta, toplumsal hafızanın tanıklığına yönelmektedir. Romanda zaman ve mekân arasındaki bağlantılar, Umut’un geçmişe dair anılarıyla geleceğe yönelik umutlarının kesiştiği noktalarda belirginleşir. Duygu ve düşüncelerinin aktarımında kullanılan sanatsal teknikler, eserin anlatımını derinleştirir.

Yazar, Hocalı’da Umut’un ailesine yapılan zulmü aktarırken, bir gazetecilik metnine başvurur: “Hocalı’da 613 kişi soğukkanlılıkla katledildi. Bunlardan 63’ü çocuk, 106’sı kadın ve 70’i yaşlıydı. Sekiz aile tamamen yok edildi. 25 çocuk her iki ebeveynini, 130 çocuk ise ebeveynlerinden birini kaybetti...” (Yusifoglu, 2021, s. 47). İstatistikler devam eder. Bu veriler, yazarın sözleri aracılığıyla romana dâhil edilir. Aynı istatistiksel bilgiler, Hocalı Soykırımı’nı konu alan gazete yazılarında, dergilerde ve akademik yayınlarda da yer almaktadır (Arslan, 2022, s. 522; Rehimov, 2024; Keşir; Hocalı Soykırımı, 2025 vb.).

Yazar, romanda doğrudan Şuşa Savaşları ile ilgili asker anılarına yer verir. Bu bağlamda, Umut’un temel görevi bu anıları okumak ve değerlendirmektir. Şuşa Savaşları ile ilgili televizyon haberleri ile Solovyov, Korotçenko ve Şevçenko gibi gazetecilerin sosyal medyada ve basında tartışma konusu hâline gelmeleri, o dönemin bilinen gerçeklerindendir. Bu gelişmeler, romanda Umut’un olaylara bakış açısı ve analizleri doğrultusunda aktarılır. Ermenilerin Hocalı’da gerçekleştirdiği katliama ilişkin düşünceler ise, Umut aracılığıyla çeşitli gazete materyallerine atıf yapılarak sunulmuştur. Umut, Hocalı faciasından derin şekilde etkilenen Fransız gazeteci Jean-Yves Younet’in tanıklıklarından yola çıkarak bu travmatik olayları okuyucuya aktarır. Yazar yalnızca Umut’un acısını ve ıstırabını anlatmakla kalmaz; aynı zamanda tarihsel gerçekleri okuyucunun hafızasında canlı tutmaya çalışır. Bu noktada tarihsel referanslara ve fiktörel kaynaklara sıkça başvurur. Örneğin, P. Kerov Patkanov’un *Van Yazıtları ve Yakın Doğu Tarihi İçin Önemi* adlı eserinin 36–37. sayfalarından yapılan alıntılar (Yusifoglu, 2021, s. 152), Magdi Neyman’ın *Ermenistan* adlı kitabından seçilen bölümler (Yusifoglu, 2021, s.153), Sadi Şirazi’nin

düşüncelerine yapılan göndermeler (Yusifoglu, 2021, s. 153), Zhemchuzhnikov ve Musa Khrenatsy'ye (Yusifoglu, 2021: 154) ve A. Duman'a (Yusifoglu, 2021, s. 151) ait aktarımlar; okuyucuyu olayların tarihsel ve ideolojik derinliğine yönlendirir. Bu yönüyle eser, yalnızca sanatsal bir anlatım sunmakla kalmaz; aynı zamanda okuyucuyu bilimsel gerçeklerle yüzleştirmeyi amaçlar. Bu yaklaşım, çağdaş romanın sadece betimleyici bir tür olmaktan çıkıp, öğretici bir işlev üstlenmesi ve kamuoyunun düşünsel-kültürel yapısına katkı sağlama hedefiyle de ilgilidir. Eserde kullanılan çeşitli kaynaklardan alınan alıntılar — kimi zaman yazarın anlatımıyla (bu durumda gazetecilik dili öne çıkar), kimi zaman karakterin hafızası yoluyla (bu kısımlarda kurgusal yapı olsa da bilimsel anlatım korunur) — birkaç sayfa boyunca kesintisiz şekilde devam eder.

Romanda Türk ve Ermeni karakterlerinin karşılaştırmalı analizinde de yazar, güvenilir kaynaklara dayanır. Örneğin: Amerikalı gazeteci Samuel A. Wims'in (Yusifoglu, 2021, s. 135), Rus araştırmacı V. I. Velichko'nun (Yusifoglu, 2021, s. 134) ve Amerikalı tarihçiler Justin ve Carolyn McCartin'in (Yusifoglu, 2021, s. 133) eserlerine yapılan atıflar, bu karşılaştırmaların tarihsel temellere dayandığını gösterir.

Eserde yazar, atasözleri ve deyimlere de yer verir; örneğin: “Yılan sokan ala çatıdan korkar.” (Yusifoglu, 2021, s. 171), “saman altından su yürütmek” (Yusifoglu, 2021, s. 181), “dua okumakla domuz darıdan çıkmaz” (Yusifoglu, 2021, s. 154). Bu tür halk deyişlerinin kullanımı, olayların özünü kavramaya, ana fikri anlamaya katkı sağlar; aynı zamanda didaktik bir nitelik taşır. Her olay ve yargıya eşlik eden bu tür sözler, eserde edebî atmosfer oluşturur.

Görüldüğü üzere, *Hiffet* romanı, edebiyat ile gazetecilik arasında kurulan etkileşimli yapının güçlü bir örneğidir. Romandaki karakterler, olaylar ve anlatım teknikleri, hem belgesel nitelik taşımakta hem de okuyucunun tarihsel farkındalığını artırmayı amaçlamaktadır. Böylece eser, geleneksel roman sınırlarının ötesine geçerek, belgesel romanın imkânlarını genişleten çok katmanlı bir anlatı modeli ortaya koymaktadır.

3. *Khatai Yurdu* Romanında Edebiyat, Gazetecilik ve Tarihin Kesişim Noktası

S. Rüstemhanlı'nın *Khatai Yurdu* adlı eserini inceleyen S. Şerifova, metnin edebi yapısında gazetecilik yargılarına, bilimsel genellemelere ve istatistiksel verilere yer verilmesi nedeniyle eseri “roman-deneme” olarak nitelendirir ve şu tespitte bulunur: “Sabir Rüstemhanlı'nın eserinde, romanın tür özelliklerinin dönüşümüne ve yeni roman türlerinin yaratılmasına yol açan belgesel türlere nüfuz etme biçimleriyle karşılaşılır” (Şerifova, 2021, s. 60).

Yazar, eserini bir anı-roman olarak sunar. Zaman ve kader temalarının öne çıktığı, belgesel ve sanatsal unsurların iç içe geçtiği bu yapıtta yalnızca olayların betimlenmesiyle yetinilmemekte; aynı zamanda gazetecilik yargıları edebi metne dahil edilmekte ve olgular genelleştirilerek sunulmaktadır. Yazar, geçmişten yararlanarak Azerbaycan halkının tarihsel yolculuğunu ve sosyo-politik dönüşüm süreçlerini roman kurgusuna taşır. Roman boyunca sanatsal hayal gücünden çok, tarihsel gerçeklere dayalı bir anlatı tercih edilmektedir. Tarihî, belgesel, gazetecilik ve sanatsal metinlerin sentezi aracılığıyla yapılandırılan bu kurgu, yazarın yaşantısını, kişiliğini ve siyasi faaliyetlerini birinci şahıs anlatımıyla ve sade bir dille aktarır.

Romanda, Türklerin Batı Azerbaycan'daki ata yurtları olan Erivan, Vedibasar ve diğer bölgelerden zorla göç ettirilmeleri, Ermenilerin Rus desteğiyle Azerbaycan topraklarında hâkimiyet kurmaları ve nihayet Karabağ ile çevresinin işgali, toplumsal bellekte derin izler bırakan acı olaylar olarak aktarılır. Eserde yer alan karakterlerin önemli bir bölümü – Ebulfez Elçibey,

Farman Kerimzade, Hudu Mammadov, Mammad İsmail, Yusif Samadoğlu, Abbas Abdulla, Vidadi Paşayev ve Mirali Seyidov – 1990’lı yıllarda Anavatan mücadelesinin ön saflarında yer almış gerçek tarihî şahsiyetlerdir. Savalan ve Deman’a gerçekleştirilen ziyaretlerde Farman Kerimzade, Hudu Mammadov ve Mammad İsmail’in tanıklık ettiği olaylar, dönemin dramatik tarihsel sürecine ışık tutar. Bu bağlamda Demanlı Nevruz’un sözleri, gazetecilik metinlerinde sıkça rastlanan toplumsal tanıklıkların önemli bir örneği olarak eserde yer almaktadır:

Biz gittiğimizde iki yüzden fazla aile vardı. Şimdi sayısını bilmiyorum. Ali Bayramlı’nın yarısı bizik. Üç yüzden fazla aile geri dönmek istiyor. Sadece bu köy! Otuz köyün hepsi geri dönecek. Bazıları taşındı bile. Dağa tırmandığınızda Avaş halkının evlerini görüyorsunuz. Gelecek Kohneghislag, Avarag, Han Bulagi, Aliabad ve göl belgesi de. Şimdi her şey bir tarafa... Hepimizi bir kenara attılar, dağları boş bıraktılar... Ama en azından yüz binimiz dışarıda yaşıyor. Ya ekmek aramaya gittiler ya da zorla kovuldular. (Rustamkhanlı, 2003, s. 11)

Söz konusu ifadeler, bazı köşe metinlerde de yer bulmuştur. Örneğin, *Deman Yolu* başlıklı metinde, bir Demanlının anlatımına dayandırılarak belge niteliğinde aktarılmıştır. (Celiloglu, 2020, s. 374).

Deman köyü, İran İslam Cumhuriyeti ile sınırda yer almakta olup, tarihî kaynaklara göre Sovyet hükümeti 1953 yılında “güvenlik” gerekçesiyle Deman, Kohneghislag, Avarag, Khanbulagi ve Aliabad gibi yaklaşık 30 köyü, İran ile yapılan toprak değişimi bahanesiyle Bilasovar, Salyan, Neftçala ve Alibayramlı (günümüzde Şirvan) ilçelerine taşımıştır. Bu köylerin bir kısmı zamanla tarihsel kayıtların dışına itilmiş, isimleri unutulmuştur (İsgenderov, 2015, 2:04-3:30).

Yazarın, Orta Asya’da yaşayan ve kökeni Bulgarçay Nehri’nin kaynağından, Moran üzerinden (Demanlı) gelen bir Afgan tanıdığına ilişkin olarak eserde aktardığı bilgiler de tarihsel gerçekliklere dayanmaktadır. Ayrıca Tacikistan’da kendilerini Azerbaycan kökenli olarak tanımlayan Dimanlar (veya Demanlar) da bulunmaktadır. Öte yandan, Yardımlı bölgesinde yer alan Barsancan (veya Barcan) adlı yerleşim biriminin, eski Kaşkay kabilelerinden birinin adına dayandığı; “Deman” kelimesinin ise tarihsel ve etimolojik açıdan oldukça eski bir geçmişe sahip olduğu ifade edilmektedir.

Eserde, Ermeni faktörüne ilişkin hem bilimsel değerlendirmelere hem de gazetecilik temelli yargılara yer verilmektedir. Bu bağlamda, yazar şu tespiti dile getirmektedir:

19. yüzyılda Azerbaycan ve Türkiye’de yaşayan Ermeniler, aynı zamanda Yunan, İngiliz, Amerikan ve Rus istihbarat faaliyetlerinin organizatörleri konumundaydı. Karşılığında kendilerine bir devlet ve bağımsızlık sözü verildi. Bu devlet Ermenilere Avrupa ülkeleri tarafından değil, doğrudan Rusya tarafından sağlandı. Güney Kafkasya’nın işgalinden sonra uygun ortam oluşur oluşmaz, Azerbaycan topraklarının bir bölümü olan Erivan Hanlığı ‘Ermeni Vilayeti’ olarak ilan edildi. Ardından, önce İran ve Osmanlı topraklarındaki Ermeniler bu bölgeye yerleştirildi; daha sonra ise Kafkasya’daki tüm Müslüman topraklara, özellikle de Azerbaycan’a yoğun bir Ermeni nüfus aktarımı başlatıldı. Böylece Kuzey Kafkasya’daki Türkleştirme ve Müslümanlaştırma politikalarının Azerbaycan’da son bulması hedeflenmekteydi... (Rustamkhanlı, 2003, s. 77)

İslam öncesinde Hristiyanlığı benimsemiş olan Kafkasya’daki Alban-Türk anıtlarının ve kiliselerinin yanı sıra, Azerbaycan vilayetlerine ait Hristiyanlık tarihinin tahrif edilerek Ermenileştirilmesi, tarihsel bir gerçeklik olarak sunulmaktadır (Özdaşlı, 2016, ss. 561–562; Sezgin, 2002; Karabağ’ın Hristiyanlık Tarihi, 2022). Yazar bu süreci şu sözlerle açıklar: “Ermeni Kilisesi’nin mali desteği ve çabalarıyla, geçtiğimiz yüzyılın ortalarında Rusya resmî olarak Alban

kiliselerini feshetti ve Ermeni Kilisesi'ne bağladı. Bu, Ermenistan'ın Kafkasya'da konumlanması için adeta gökten inmiş bir dayanak oldu..." (Rüstemkhanlı, 2003, s. 77).

Yazar, Ermenilerin Arnavut kiliselerini ele geçirmesini ve akabinde Dağlık Karabağ, Büyük Kafkasya etekleri ve nihayet Bakü'ye yerleştirilmelerini, Rus Çarlığı'nın yürüttüğü sistematik bir nüfus politikası olarak değerlendirir. Bu süreçte, Azerbaycan'ın Karabağ, Şeki, Şamahı ve Bakü bölgelerinde Ermeni nüfusunun düzenli olarak arttığı belirtilir. S. Rüstemkhanlı ayrıca, Bolşevik ideolojisi arkasına saklanarak sınıf mücadelesi söylemini kullanan Ermenilerin, bu örtü altında Türklere karşı sistematik bir soykırım uyguladığını öne sürmektedir. 1905 yılında yaşanan ve Türklerin kitlesel katliamına yol açan Ermeni-Türk çatışması da eserde analiz edilmekte; Azerbaycan halkının bu trajik olayları dünya kamuoyuna yeterince aktaramamış olmasından duyulan üzüntü dile getirilmektedir. Yazar, 1915'te Osmanlı topraklarında yaşanan gelişmeleri de bu bağlamda değerlendirerek Ermenilerin Türkiye'ye ihanet ettiğini, Doğu Anadolu'daki Türk nüfusunu hedef aldıklarını ve topraklarını terk etmek zorunda kaldıklarında dünyaya "sözde Ermeni soykırımı" iddiasını sunduklarını ifade etmektedir. II. Nikolay'ın çağrısıyla Rus-Türk savaşına katılan on binlerce Ermeni'nin, Rus ordusunun yenilgisinden sonra Nahçıvan, Zengezur, Erivan ve Göyçe bölgelerinde yaşayan yaklaşık bir milyon Azerbaycan Türkünü evlerinden sürdüğü, hamile kadınlara ve çocuklara yönelik vahşi yöntemlerle işkence uygulandığı dile getirilir. 1918'de Bolşevik hareketin kılıfı altında Bakü'de on iki bin kişinin; Şamahı, Kürdemir, Guba, Salyan ve Lenkeran'da ise otuz binden fazla Azerbaycanlının öldürüldüğü aktarılır. 1920 yılında XI. Kızıl Ordu Azerbaycan'ı işgal ederek bağımsızlığa son vermiş; bu sürecin ardından Sovyet yönetimi fiilen Ermenilerin denetimine geçmiştir. Bu dönemde, "sınıf düşmanı" kisvesiyle yürütülen politikalar doğrultusunda 1920–1930 yılları arasında yarım milyondan fazla Türk'ün öldürüldüğü belirtilmektedir. 1980'li yılların sonlarında benzer bir süreç yeniden yaşanmış; Mihail Gorbaçov'un iktidarı döneminde 250 binden fazla türkün Ermenistan'dan (İrevan) zorla çıkarıldığı ve Karabağ ile çevre bölgelerin işgal edildiği aktarılmıştır. Yazar, sahte belgeler, tarih kitapları ve haritalar yayımlayarak uluslararası kamuoyunu yanıltmaya çalışan bazı Ermeni akademisyenlerin (örneğin Aganbekyan ve Zori Balayan) bu girişimlerini Rusya'nın açık desteğiyle gerçekleştirdiklerini öne sürmektedir. Eserde yer alan tüm bu sorunlar tarihsel belgelere dayanmaktadır. Bu anlatımlar, romana yalnızca tarihsel bir içerik değil, aynı zamanda güçlü bir gazetecilik dili de kazandırmaktadır. Yazar, okura yalnızca bireysel bir tanıklık sunmakla kalmaz; aynı zamanda Azerbaycan'ın bağımsızlık sürecinde yaşanan tarihî, siyasi ve toplumsal dönüşümleri yansıtmayı amaçlar. Rüstemkhanlı, özellikle bu mücadele sürecinde yer alan aydınların azmini, kararlılığını ve direnişini ön plana çıkarırken devlet politikaları, karar alıcılar arasındaki görüş ayrılıkları ve halkın yaşadığı çelişkili durumlara karşı gösterilen tepkileri de eserinde detaylı biçimde işler. Romanın ana fikri, Azerbaycan aydınlarının özgürlük, adalet ve bağımsızlık ideali uğruna verdikleri mücadeleye odaklanmaktadır.

Görüldüğü gibi, *Khatai Yurdu* romanı tarihsel gerçeklik ile gazetecilik üslubunun sanatsal kurguya eklenmesi bakımından güçlü bir örnek sunmaktadır. Eserde bireysel hikâyelerden çok, toplumsal travmaların ve ulusal belleği şekillendiren tarihî olayların ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Belgesel verilerle desteklenen anlatı, romanın yalnızca edebî bir ürün değil, aynı zamanda tarihsel ve siyasi bir tanıklık niteliği taşımasını sağlamaktadır. Bu yönüyle eser, edebiyat, gazetecilik ve tarihin kesişiminde kolektif hafızayı diri tutmayı amaçlayan melez bir anlatı formu ortaya koymaktadır.

4. *Asılqan Boynuzu* Romanında Gerçekçi Ayrıntılar ve Türlerarası Anlatı: Bilimsel ve Gazetecilik Temelli Yorumlar

Tahir Taisoğlu'nun *Asılqan Boynuzu* adlı romanında tekil bir olay örgüsüne yer verilmemektedir. İlk bakışta olaylar Ötgem adlı karakter etrafında gelişiyor gibi görünse de anlatının merkezinde onun yaşadıkları ya da bireysel kaderi değil, daha çok tanıklık ettiği toplumsal ve ahlaki sorunlar yer almaktadır. Ötgem'in liseyi bitirdikten sonra orduya katılması, ardından üniversiteye başvurabilmek için gerekli olan iki yıllık iş deneyimini edinmek amacıyla kolektif bir çiftlikte çalışması ve bu süre dolmadan Moskova'da sınava girerek başarıyla enstitüye kabul edilmesi, klasik anlamda bir romanın olay örgüsünü oluşturacak kadar kapsamlı değildir. Romanda, Ötgem'in askerlik sonrası Moskova'ya gelişine kadar geçen yaşamının yalnızca sınırlı bir dönemine tanıklık ederiz. Ancak bu anlatıdaki bireysel parçalar, doğrudan Ötgem'in kaderiyle bağlantılı değildir; daha çok belirli olaylara, toplumsal ve ahlaki meselelere, ayrıca yazarın düşünsel yaklaşımına odaklanmaktadır. Örneğin, Ötgem'in yayınevine öykülerini yayımlatmak amacıyla başvurduğu sırada tanıştığı Vidadi ile gerçekleştirdiği görüşme ve Vidadi'nin onu belirli bir görevle Gence'ye göndermesi sürecinde yaşanan gelişmeler; şımarıklık, keyfi uygulamalar, askerî birliklerdeki ayrıcalık ilişkileri ve bürokratik yozlaşma gibi pek çok toplumsal sorunu gözler önüne sermektedir. Ötgem'in yayınevi müdürünü Gence'ye götürmesi sırasında, müdürün oğlunun bir komutanın aracını kullanarak kaza yapması gibi olaylar, toplumsal düzenin aksayan yönlerine dikkat çeker. Ünlü yazarlar müdürle randevu almak için saatlerce beklerken, onunla uzun saatler birlikte yürüme fırsatı bulması ve onunla yakın temas kurabilmesi, Ötgem için kişisel bir ayrıcalık olarak değerlendirilir.

Romanın yüzey yapısında gerçekçi ayrıntılar ve toplumsal eleştiriler öne çıkarken, derin yapıda siyasal ve toplumsal yorumlar, bilgilendirici metinler, bilimsel açıklamalar ile sözcüklerin etimolojik çözümlemeleri gibi unsurlar dikkat çekmektedir. Yazarın, karakterleri adları ve soyadlarıyla birlikte tanıtması, anlatıya gazetecilik üslubu kazandırmaktadır. Bu durum, daha önce adı geçen romanlarda da gözlemlenmektedir. Ötgem Mammadov, Avazmurad Şadurdiyev, Gulabbas Gasimov, Tarih Hıdırlı gibi karakterlere dair verilen bilgiler, doğrudan yazarın anlatımıyla okura sunulmaktadır.

Ötgem'in çınar ağacı üzerine düşüncelerinde Rasul Rıza'ya gönderme yapılması ve şiirlerinden alıntılara yer verilmesi, metinde düzyazı ile şiir biçiminin iç içe geçtiğini ve türler arası bir sentezin kurulduğunu göstermektedir. Ayrıca, Rasul-Nigar aşkının halk arasında yaygın olan ifadelerle aktarılması da deneme türünün karakteristik özelliklerini yansıtır. Roman kahramanının dili, yer yer bilimsel nitelikli ve kamusal/tarihsel içerikli tasvirler içermektedir. Örneğin:

...en şifalı köylerde – Çuxuryurd (kendi deliğimiz, kendi vatanımız; adını değiştiremediler), Kirovka (eski tarihî adı Nagarakhana idi), Astraxanovka (eski adı Gizmeydanı idi), Malakanlar (dini inançları nedeniyle Rusya'dan sürgün edilen Ruslar), Meysəri (mey kelimesini hatırlayın), Saqiyan (sagi kelimesi 'satın almak', 'yan' anlamına gelir), Qələxana (Arnavut kalelerinin bulunduğu bir yer), Kərkənc ve Şirvanzadə köylerinde (Ermeni yazar Aleksandr Şirvanzadə'nin anısına adlandırılmış; Namus romanının yazarı; Şirvan kelimesiyle bağlantılıdır) yalnızca Ermeniler yaşamaktadır. (Taisoğlu, 2021, s. 129)

Yazar, bu ifadeler aracılığıyla hem Azerbaycan coğrafyasındaki yerleşim adlarının tarihsel ve kültürel arka planına dikkat çekmekte hem de Türklerin misafirperverliğinin, siyasal bağlamda bir talihsizlik olarak değerlendirilebileceğini ima etmektedir. Her bir köy adının etimolojik kökenine dair yapılan açıklamalarla birlikte, ilçe yöneticilerinin Azerbaycanlıların yaşadığı

yerleşim birimlerinin en temel sorunlarına dahi kayıtsız kalmaları; yalnızca merkezî planlama hedeflerini ve yükümlülükleri yerine getirmeye odaklanmaları, Sovyet dönemi bürokratik yapısının eleştirisini içeren önemli bir toplumsal gözlem olarak sunulmaktadır. Ötkem, Aygün Barshadlı ile gerçekleştirdiği bir sohbet, Hazar Denizi'nin adının değiştirilmesinin arkasındaki amacın, Türklük ve Turancılık izlerini ortadan kaldırmak olduğunu ileri sürmektedir. Bu bağlamda, denize tarih boyunca verilen adlara dikkat çeker: "...tarihî kaynaklarda ilk adı Arnavut Denizi olarak gösterilmiştir. Sonra ona Doğu Denizi demişler, sonra değiştirip Bakü Denizi demişler. Sonra Abşeron Denizi... sonra Mavi Deniz... Şimdi Hazar, Kaspi" (Taisoğlu, 2021, s. 96).

Eserde Kağan-ı Şirvani hakkında yer alan gerçeklikler, rastlantısal değil; belirli bir ideolojik ve tarihsel bağlamın ürünü olarak değerlendirilmelidir. Güney Azerbaycanlıların yoğun olarak yaşadığı bir bölgede, Sovyet kollektif çiftliğine Kağan-i gibi asi ve entelektüel bir şairin adını veren Ötkem, hem sosyo-politik hem de şiirsel bağlamda bu ismin içerdiği sembolik anlamları ve etkilerini analiz etmektedir. Yazar bu durumu şu ifadelerle aktarır: "Kağan-ı'nın ruhu her zaman iki yerli, iki kadim başkenti bir araya getirmiştir – Şamahı ile Tebriz'i! Şiirlerinde "ana-Şamahı, baba-Tebriz" ifadeleri eserlerinin derin katmanlarında, bütün ayrıntılarıyla daima önemli bir yer tutmuştur" (Taisoğlu, 2021, s. 105). Bu ifadelerde, Kağan-ı'nın bir Türk şairi olarak tanımlandığı ve Tebriz'in Türk toprağı olarak konumlandırıldığı açıkça görülmektedir.

Öte yandan, Güney Azerbaycan'da 1945 yılında yaşanan gelişmelere ilişkin aktarılan bilgiler, yalnızca tarihsel olaylara değil, aynı zamanda gazetecilik üslubuyla biçimlendirilmiş belgesel gerçekliğe dayanmaktadır. Bu bağlamda, yazar söz konusu olayları, güneyli tarihçi Seyyid Miryagub'u dinleyen Öztac'ın bakış açısından ve kimi zaman da daha tarafsız bir anlatım düzleminden sunmaktadır. S. Rüstem, A. Mammadkhanlı ve J. Khandan gibi edebiyatçıların bölgede yürüttükleri siyasi faaliyetler ile Azerbaycan'ın dönemin siyasi lideri Mir Cafer Bagirov'un sık sık yaptığı ziyaretler ve sohbetler, hem tarihî hem de gazetecilik nitelikli belgeler olarak romanda yer almaktadır.

Bu bağlamda, Taisoğlu'nun romanı, çok katmanlı bir toplumsal panorama sunar. Bilimsel açıklamalar, etimolojik çözümlemeler ve gazetecilik üslubuyla desteklenen metin, kurgusal yapının ötesinde tarihsel ve sosyolojik bir bellek işlevi görmektedir. Böylece *Asılqan Boynuzu*, hem bireysel hem de kolektif deneyimleri aktaran türlerarası bir anlatı olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç

Hiffet, *Khatai Yurdu* ve *Asılqan Boynuzu* romanlarında bireysel hikâyelerden çok, toplumsal hafızayı oluşturan tarihsel olaylar ve siyasal dönüşümler ön plana çıkmaktadır. Bu eserler yalnızca estetik birer edebî kurgu değil, aynı zamanda gazetecilik üslubu, istatistikler, belgeler ve bilimsel verilerle desteklenmiş tarihsel tanıklık niteliği taşımaktadır. Her üç romanda da toplumsal travmalar (işgal, sürgün, katliamlar) ve tarihsel gerçekler sanatsal bir üslupla, fakat aynı zamanda belgesel doğrulukla aktarılmıştır.

İncelenen metinlerde yazarların kullandığı stratejiler arasında türler arası geçişlerin yanı sıra, metinlerarası göndermeler, tarihî belgelerin romana dâhil edilmesi, şiirsel alıntılar, atasözleri, sözlü kültür unsurları ve bilimsel referansların kullanımı öne çıkmaktadır. Bu yöntemler, hem anlatının çok sesliliğini güçlendirmekte hem de romanın sadece bir sanat eseri değil, aynı zamanda

sosyolojik, tarihsel ve düşünsel bir belge niteliği kazanmasını sağlamaktadır. Böylece romanlar çok katmanlı bir anlatıya dönüşmüş, sanat ile bilgi arasında güçlü bir köprü oluşturmuştur.

Analizler, bu eserlerin tematik ve yapısal çeşitliliğinin küreselleşmenin kültürel dolaşımına, medya araçlarının gündelik hayat üzerindeki etkisine ve disiplinlerarası yaklaşımın yaygınlaşmasına dayandığını ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, kamusal anlatılarla tarihsel, belgesel ve bilimsel unsurların iç içe geçtiği metinler hem yazınsal hem de sosyopolitik anlamda yeni açılımlar sunmaktadır.

Edebiyat ve gazetecilik arasındaki ilişki keskin sınırlarla ayrılabilir bir yapı değildir. Gazetecilik üslubunun edebî yansımaları, edebiyatın estetik gücüyle birleşerek toplumsal belleğin şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Karşılıklı dönüşüm ve etkileşim süreci, bu iki alanın toplumsal işlevlerini daha da güçlendirmekte; okuyucunun hem bilinç hem de duygu dünyasında kalıcı izler bırakmaktadır. Bu birliktelik, gelecekte de sanat ile bilgi arasındaki köprüyü güçlendirerek, hem edebî hem de kamusal söylemin gelişimine katkı sunacaktır.

Çalışma, modern Azerbaycan romanında melezleşmenin estetik ve belgesel boyutlarını birlikte ortaya koyarak alan yazına yeni bir perspektif kazandırmaktadır. Böylece hem edebî incelemeler hem de disiplinlerarası araştırmalar için güçlü bir referans noktası oluşturulmaktadır.

Extended Abstract

Hybridization is one of the main characteristics of the modern novel and emerges through the violation of boundaries at the levels of genre, form, and style. Modern writers enrich literary structures by incorporating nonfictional elements, such as essays, memoirs, publicistic language, and scientific narratives, into the novel. This study aims to investigate how journalistic, historical, and scientific information is integrated into literary works in contemporary Azerbaijani novels, and how the hybrid novel form takes shape as a result. Various studies (Mammadli, 1998; Asadullasoy, 2021; Sharifova, 2021; Burima, 2016; Kolomeyeva, 2025) on hybridization in the novel have discussed the transition between genres, the relationship between the novel and the essay, or the interaction between mass culture and elite culture. However, the reflection of journalistic style and scientific narrative elements in the novel has not been systematically examined. Therefore, this study aims to fill that gap and evaluate hybridization, especially in the synthesis of artistic, journalistic, and scientific elements.

Journalism and literature have been inextricably linked throughout history, and the growing influence of the individual in social and political processes has further strengthened these ties. Journalism documents social problems through the direct transmission of facts, whereas literature offers a deeper, aesthetic, and idealistic perspective. While journalism conveys truths directly, literature interprets them through emotions and imagination. For this reason, journalism is oriented towards fact and consciousness, while literature is oriented towards emotional and aesthetic experience. Both, however, present a panorama of human life in different styles. The influence of the publicistic style in literary works manifests itself not only thematically, but also in narrative strategies and storytelling.

The descriptive-analytical method was employed in the research, and the historical, journalistic, and scientific content of the works was systematically evaluated through qualitative data analysis. The novels “Khatai’s Homeland” by S. Rüstemhanlı, “Modesty” by R. Yusifoğlu, and “The Hook of the Hanger” by T. Taisoğlu were selected as case studies. The analysis examines

how layers of information, factual material, and interpretation are interwoven in these novels. Throughout the study, attention is given to how historical documents, statistical data, testimonies, scientific interpretations, and elements of folk culture are employed in the authors' works.

The novel "Modesty" deals with the struggle for the freedom of Karabakh. Historical events such as the Khojaly Genocide, the Shusha battles, and the April battles are supported by statistical data, documents, and historical facts. The author adds scholarly depth by referring to historical figures, the opinions of journalists, academic sources, and documentary materials. In the novel "Khatai's Homeland", the historical path of the Azerbaijani people, their struggle for independence, and the socio-political processes of the period are placed at the centre. Dramatic historical events are conveyed through the experiences of historical figures within the fictional narrative. Descriptions based on factual detail, such as the account of the village of Deman, are reminiscent of journalistic texts. Historical facts such as the resettlement of Armenians in the South Caucasus, the Armenization of Albanian-Turkic monuments and churches, the massacres of Azerbaijanis in 1905 and 1918, the Soviet repressions of the 1920s–1930s, the deportation of 250,000 Turks from Armenia in the late 1980s, and the occupation of Karabakh reinforce the documentary character of the novel. The novel "The Hook of the Hanger" moves beyond individual fate and focuses on socio-moral issues. Soviet bureaucracy and social injustices are revealed through the character of Ötgem. In the deeper layers of the text, political and historical analyses, scientific interpretations, etymological discussions, and documentary facts come to the fore. The author revives cultural memory by tracing the historical origins of place and village names. For example, attention is drawn to repeated attempts to erase Turkic and Turanian identity, as illustrated by the changing of the name of the Caspian Sea. This approach transforms the novel from ordinary fiction into a scientific and sociological document. References to the poet Rasul Rza, poetic quotations, and the interweaving of prose and poetry further contribute to the unity of genres. Additionally, the depiction of events in South Azerbaijan in 1945 through the voice of the southern historian Seyyid Miryaqub demonstrates the fusion of documentary reality and fictional narration.

In this context, it becomes clear that hybridization in the contemporary Azerbaijani novel is not merely an aesthetic choice. It serves as a strategy for constructing public memory, conveying historical events, and integrating scientific thought with fiction. These works stand out not only as literary creations but also as historical testimonies supported by journalistic style, documents, statistics, and scientific data. Transitions between genres, intertextual references, the inclusion of historical records, proverbs, oral cultural elements, and poetic quotations strengthen the narrative's multilayered structure and transform it into a sociological, historical, and intellectual document. Thus, the novels acquire a polyphonic structure that bridges the gap between art and knowledge.

The modern novel thereby makes visible the functional dimensions of hybridization in terms of literary theory and cultural studies, becoming an important reference point for both literature and the social sciences. In this way, the study contributes to the development of both literary and public discourse by emphasizing the unity of art and knowledge.

Kaynakça

- Anarbaev, O. R. (2022). Specific features of the publicistic style in English. *Academicia: An International Multidisciplinary Research Journal*, 12, 26-30. <https://doi.org/10.5958/2249-7137.2022.00362.7>
- Arslan, G. (2022). Hocalı Katliamının Tarihsel Arka Planı ve Katliamın Türk ve Batı Basınına Yansımaları. *Vakanüvis Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 7 (2), 522-570.
- Asadullasoy, M. (2021). The Research of the Publicistic Style in the Creative Activity of the Representatives of Nakhchivan Literary Environment at the End of XIX Century and at the Beginning of XX Century. *Advances in Literary Study*, 9, 197-208. <https://doi.org/10.4236/als.2021.94021>
- Boçarov, A. (1958). Suşestvuyet takoe kačestvo – publisističnost. *Voprosi literaturi*, 10, 76-104. <https://voplit.ru/article/sushhestvuet-takoe-kachestvo-publitsistichnost/>
- Burima, M. (2016, August). Hybridization in contemporary Latvian literature. In *3rd International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts SGEM: Psychology and Psychiatry, Education and Educational Research*. 24, 803-810. Albena, Bulgaria.
- Burima, M., Olehnovica, I., Rinkevica, R., Valtere, I., & Kasparenoka, E. (2016, April). Socio-cultural discourse of hybrid texts: The case of Latvian literature. In *3rd International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts SGEM, Vienna Extended Session*, 4 (1), 59–66. In the 3rd International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts SGEM. Vienna Extended Session.
- Celaloglu, E. (2020). *Even yeri (oçerklər; ədəbi-tənqidi, elmi, publisistik məqalələr, hekayələr)*. Müəllif nəşri.
- İsgenderov, E. (2015, Şubat 28). *Yardımlının köçürülmüş kəndlərinin faciə tarixindən: Avara q. k.* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=-55EdktrdwA>. (Erişim tarihi: 9 Eylül 2025)
- Karabağ'ın Hristiyanlık tarihi*. (2022, Aralık 1). 1905.az. <https://1905.az/tr/karabagin-hiristiyanlik-tarihi/> (Erişim tarihi: 17 Haziran 2025)
- Keşir, A. (t.y.). Modern Dünyanın Gözleri Önünde Gerçekleşen İnsanlık Dramı: Hocalı Katliamı. *Türkiye Azerbaycan Dergisi*. <https://www.turkiyeazerbaycan.com/haber/modern-dunyanin-gozleri-onunde-gerceklesen-insanlik-drami-hocali-katliami>. (Erişim tarihi: 11 Eylül 2025)
- Klimova, B. F. (2013). Scientific prose style and its specifics. *Procedia - Social and Behavioural Sciences*, 83, 52-55.
- Kolomeyeva, Y. B. (2025). Janrovaya qibridizasiya kak avtorskaya strategiya v romane M. Pessl “Night film”. *Diskurs*, 11 (1), 116–126. <https://doi.org/10.32603/2412-8562-2025-11-1-116-126>
- Konkov, V. I. (1995). *Voice structure of newspaper text*. Saint-Petersburg State University.
- Kurennaya, N. M. (2014). Literaturniye gibridniye formi: roman Yakuba Kolasa “Na rosstanyakh”. In *Gibridniye formi v slavyanskikh kulturakh*. (N. V. Zlidneva, P. V. Korolkova & D. K. Polyakov, ed.), ss. 160-168. Institut slavyanovedeniya RAN.

- https://inslav.ru/sites/default/files/editions/2014_gibridnye_formy_v_slavjanskix_kulturax.pdf
- Levina, V. N. & Guskova, S. V. (2016). Publicistic Text in Modern Media Discourse and Its Impact on the Audience. *Indian Journal of Science and Technology*, 9 (44), 1-11. <https://doi.org/10.17485/ijst/2016/v9i44/104712>
- Mammadli, C. (1998). *Çağdaş Azərbaycan nəsrinin inkişaf meyilləri*. Bakı Universiteti.
- Mammadova, T. K. (2022). Çağdaş bədii publisistikada esse janrı və onun mövzu dairəsi. *Elmi xəbərlər - Sosial və humanitar elmlər bölməsi*, 18 (1), 25-29. https://doi.org/10.54758/16801245_2022_18_1_25
- Masharipova, T. (2015). Publicism and literature: The general and distinctive. *International Journal of Multidisciplinary Research and Development*, 2 (6), 220-225. www.allsubjectjournal.com
- Monique, J. B., Emma, M. C., Didier, B., & Basaran, T. (2020). The art of writing social sciences: Disrupting the current politics of style. *Political Anthropological Research on International Social Sciences*, 1, 19–38. <https://doi.org/10.1163/25903276-bja10008>
- Özdaşlı, E. (2016). Alban kültür mirası üzerine inşa edilmiş tarih: Ermenilerin hristiyanlığı kabul etmiş “ilk devlet” oldukları miti üzerine bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21 (2), 557-566.
- Rehimov, R. (2024, Şubat). İnsanlık tarihinin kara lekesi: Hocalı Katliamı. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/insanlik-tarihinin-kara-lekesi-hocali-katliami/3147719>. (Erişim tarihi: 9 Eylül 2025)
- Rüstəmkanlı, S. (2003). *Xetai yurdu*. Qanun.
- Şarifova, S. (2021). *Sabir Rüstəmxanlı yaradıcılığının janr müxtəlifliyi*. Elm və Tehsil.
- Şerifova, S. (2019, 8 nisan). *Ömür bir nağıldır* romanının janr xüsusiyyətləri. *Edalet*. <https://www.adalet.az/az/posts/detail/omur-bir-nagildir-romaninin-janr-xususiyyetleri-167224>. (Erişim tarihi: 8 Eylül 2025)
- Sezgin, M.N. (2002). Ermeni Kültür Stratejisi ve Albanlar Meselesi. *Ermeni Araştırmaları*, 5 <https://www.eraren.org/index.php?Lisan=tr&Page=Dergilcerik&IcerikNo=299>. (Erişim tarihi: 9 Eylül 2025)
- Taisoğlu, T. (2021). Asılqan buynuzu. *Azərbaycan jurnalı*. 6-7. 82-139; 92-147.
- Xocalı soyqırımı - İnsanlıq tarixinin qanlı səhifəsi. (2025, Şubat). AZƏRTAC. https://azertag.az/xeber/xocali-soyqirimi___insanliq_tarixinin_qanli_sehifesi-3435351. (Erişim tarihi: 11 eylül 2025)
- Yusifoglu, R. (2021). *Hiffet*. ADPU.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Çatışma Beyanı/Declaration of Conflict: Çalışmada kişi ya da kurumlar arası çıkar çatışmasının olmadığı beyan olunur. / It is declared that there is no conflict of interest between individuals or institutions in the study.

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0